

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ФИНАНСОВАТА ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ В НОВИТЕ СТРАНИ ЧЛЕНКИ

Николай Патонов

1. Въведение

През последните две десетилетия в паневропейски мащаб набира сила тенденцията към децентрализиране на държавното управление, която намира израз в предоставянето на все по-широк кръг от правомощия, свързани с осигуряването на необходимите публични блага, от централното правителствено ниво към по-ниските териториални нива на управление. По този начин управлението се доближава до териториалната общност от хора, които се явяват негови адресати. Стремелът на държавите за повишаване на степента на децентрализация бива подхранван от разбирането, че когато публични блага се предоставят на ниво, най-близко до техните потребители, в най-висока степен се отчитат предпочитанията на местните общности в резултат на информационното преимущество на местните власти по отношение на централното правителство. При различие в предпочитанията на избирателите в отделните юрисдикции по отношение на публични блага, които се осигуряват от местните власти и които не предизвикват съществени външни ефекти, потенциалните ползи от финансовата децентрализация включват по-добро равнище на осигуряване на населението с тези блага, по-висока степен на отговорност и отчетност на местните политици, по-голямо желание за плащане на данъци и такси с цел финансиране на публичните стоки и услуги от страна на населението.¹

Всичко това намира израз в приемането на различни актове на вторичното право на Европейския съюз. Сред тях с най-висока значимост, с оглед ползите за подобряване на цялостното управление в приелите ги държави, са Европейската харта за местното самоуправление, Европейската харта за регионално самоуправление и Декларацията за регионализма на Асамблеята на европейските региони.

При анализа на тези нормативни документи се откроява ясно осъзнаването на значението и ролята на финансовата децентрализация, която се явява определящо условие за нормалното осъществяване на самоуправлението в изградените териториални единици.

¹ Стоилова Д., Финансова децентрализация в България, София, 2010, с. 16.

В процеса на подготовката си за членство в Общността новоприсъединените се държави възприемат достиженията на правото на ЕС. Така те подписват ЕХМС, което дава мощен тласък на целенасочените им усилия за изграждане на децентрализирана управленска структура. В рамките на последната са забележителни постигнатите резултати от новите страни членки в областта на разпределянето на приходните и разходните правомощия между различните нива на управление.

Трябва да се отбележи, че по отношение на дела на разходите на местните власти в консолидираните бюджетни разходи за периода 2000-2010 г. най-голям е този при Чехия, Естония, Латвия, Литва, Унгария и Полша. Именно при тях е най-висок вторият основен показател за финансова децентрализация – делът на приходите на местните власти в консолидираните бюджетни приходи.

За да се оцени ефектът от предприетите мерки за прехвърляне на правомощия и ресурси от централното правителствено ниво към по-ниските нива на управление, следва да се измери формата на зависимост между финансовата децентрализация и годишното нарастване на БВП, което се извършва посредством метода на регресионния анализ.

2. Концептуална рамка и методология на емпиричния анализ

Основа за моделирането на връзката между финансовата децентрализация и икономическия растеж в повечето изследвания е ендогенният модел на Бъро², съгласно който производствената функция има две входни – частния капитал и публичните разходи. Първите емпирични анализи³ на тази връзка се отклоняват от възприетия за основа модел, като се прави допускането, че публичните разходи са извършени на три нива: федерално, щатско (провинциално) и местно. При по-нататъшното развитие на ендогенния модел се стига до извода, че в дългосрочен план нормата на нарастване на произвеждания продукт на човек от населението е функция на данъчната ставка и дела на разходите, извършени от различните нива в структурата на държавно управление.⁴

Регресионното уравнение, с което се изразява зависимостта между растежа на БВП и фискалната децентрализация, има следния вид:

² R. Barro, Government spending in a simple model of endogenous growth, *Journal of Political Economy*, 98, S103-S125, 1990.

³ Davoodi, H., Zou, H., Fiscal decentralization and economic growth: A cross-country study, *Journal of Urban Economics* 43 (1998), 244–257.

⁴ H. Davoodi, D. Xie and H. Zou, "Fiscal Decentralization and Economic Growth in the United States", Mimeo, Policy Research Department, World Bank, 1995.

$$(1) y_{it} = b_1 + b_2\theta_{it} + b_3\tau_{it} + b_4X_{it} + b_5D_{it} + \varepsilon_{it}$$

където y_{it} е нормата на нарастване на БВП за всяка страна и година, θ_{it} е измерител за фискална децентрализация за всяка страна и година (в случая за измерител на фискална децентрализация е възприет дялът на разходите на местните власти от консолидираните бюджетни разходи), τ_{it} са приходите на местните власти, представени като процент от БВП за всяка страна и година, X_{it} включва за всяка страна и година: 1) инвестициите на частния сектор, представени като дял от БВП; 2) процент на инфлацията; 3) процент на нарастване или намаление на населението. D_{it} е фиктивен предиктор – качествена променлива, с която са означени годините, през които съответната страна членува в Евронзоната. Нейните стойности са единица за съответната година, в която е налице членство, и нула за годините, през които не е. Параметрите на регресионното уравнение са b_1, b_2, b_3, b_4, b_5 . С ε_{it} се отчита компонентът на регресионното уравнение, отразяващ “шума в системата”, грешките в разпределението на случайните величини, както и действието на неотчетените фактори, които имат отношение към изменението на зависимата променлива.

Използваните данни при емпиричния анализ за периода 2000-2010 г. са с източник Евростат.

3. Резултати от приложението на регресионния модел

Резултатите от приложения аналитичен метод, както и неговите разновидности, получени чрез отпадане на променливи, са систематизирани в Таблица 1.

Таблица 1. Параметри на регресионното уравнение за периода 2000-2010 г.

Предиктор	Модел 1	Модел 2	Модел 3	Модел 4	Модел 5
(Константа)	-2.248153 (-1.062502)	-2.987328 (-1.438663)	-2.887880 (-1.427122)	-2.824783 (-1.409457)	2.771151 (2.978122)
Дял на местните разходи от КБР (%)	0.411972 (2.524969)	0.431978 (2.639635)	0.419246 (2.731689)	0.420937 (2.754664)	0.646988 (4.651031)
Дял на местните приходи от БВП (%)	-1.053678 (-2.849643)	-1.059703 (-2.848950)	-1.043440 (-2.867795)	-1.048719 (-2.896470)	-1.520740 (-4.471946)
Инвестиции (% от БВП)	0.312866 (2.995497)	0.318556 (3.033521)	0.321082 (3.085887)	0.323193 (3.125323)	
Инфлация (%)	0.011028 (0.154883)	0.024480 (0.344208)	0.019022 (0.284706)		
Годишно нарастване на населението (%)	0.216634 (0.343012)	0.146107 (0.230530)			

Членство в Еврозона	-2.204370 (-1.587623)				
R-squared	0.220952	0.205243	0.204908	0.204401	0.143689
Adjusted R-squared	0.183558	0.173705	0.179866	0.185754	0.130413
S. E. of regression	4.292414	4.318237	4.302109	4.286638	4.429917
Sum squared resid	2303.102	2349.543	2350.534	2352.034	2531.517
Log likelihood	-376.0078	-377.3254	-377.3532	-377.3953	-382.2488
Durbin-Watson stat	1.304225	1.270707	1.267807	1.268631	1.269902
Mean dependent var	3.610606	3.610606	3.610606	3.610606	3.610606
S.D. dependent var	4.750496	4.750496	4.750496	4.750496	4.750496
Akaike info criterion	5.803148	5.807960	5.793231	5.778717	5.837104
Schwarz criterion	5.956024	5.938997	5.902428	5.866075	5.902622
F-statistic	5.908722	6.507821	8.182496	10.96167	10.82308
Prob (F-statistic)	0.000019	0.000020	0.000007	0.000002	0.000045
Наблюдения: 132 бр.					

От представените в таблицата резултати е видно, че четвъртият и първият модел са с най-висока обяснителна сила, но четвъртият има по-голяма степен на адекватност.

Стойностите на параметрите на регресионното уравнение, както и знаците пред тях, подкрепят не само общоприетите теоретични постановки, но и конвенционалната икономическа логика. Регресионният коефициент показва с колко се изменя зависимата променлива при увеличение на съответната независима с единица при равни други условия, а знакът пред него показва посоката на това изменение.

Делът на разходите на местните власти има позитивна връзка с нарастването на БВП, което означава, че увеличаването му с един процент би довело до нарастване на БВП с приблизително 0,42 %. Коефициентът е статистически значим, защото емпиричната стойност на резултатите от t-теста е по-висока от теоретичната за съответните степени на свобода. Положителното влияние на този показател може да се обясни с обстоятелството, че когато разходите се извършват най-близо до съответната териториална общност, ефективността от тях се увеличава. По-голямата ефективност при извършването на публични разходи при равни други условия означава икономия на обществени средства. А това от своя страна води до повишаване на цялостната национално-стопанска ефективност, което увеличава възможностите за растеж и повишава икономическия капацитет.

Делът на приходите на местните власти, измерен като процент от БВП, изявява негативна връзка с растежа на БВП. Този резултат е в пълно съзвучие с общотеоретичните постулати, че изземането на средства от частния сектор под формата на данъчни плащания и

натрупването им в публични фондове при равни други условия води до забавяне на инвестиционната дейност, а оттам и производството във фирмите намалява инвестиционното им потребление. То води също до свиване на потребителските разходи на домакинствата. Или, казано с други думи, високата данъчна тежест в рамките на дадена териториална единица влошава бизнес средата. Това има като резултат намалени стойности на произведения БВП на нейната територия. Коефициентът е статистически значим, защото t-емпирично е по-голямо от t-теоретично за съответните степени на свобода. И така, увеличаването на приходите на местните власти с 1 % при равни други условия би довело до намаляване растежа на БВП с приблизително 1,05 %.

4. Заключение

От направения емпиричен анализ се вижда, че създадената организация на финансова децентрализация в новите страни членки допринася за тяхното икономическо развитие. Това показва, че усилията им в тази област дават добри резултати и свидетелства за положителния ефект от възприемането на достиженията на правото на Европейския съюз в процеса на подготовката им за членство. Резултатите от това изследване могат да се приемат като още един аргумент в полза на стремежа към финансово децентрализиране на държавното управление.

Използвани източници

1. Стоилова, Д., Финансова децентрализация в България, София, 2010.
2. Barro, R., Government spending in a simple model of endogenous growth, *Journal of Political Economy*, 98, S103-S125, 1990.
3. Davoodi, H., D. Xie, and H. Zou, "Fiscal Decentralization and Economic Growth in the United States", Mimeo, Policy Research Department, World Bank, 1995.
4. Davoodi, H., Zou, H., Fiscal decentralization and economic growth: A cross-country study, *Journal of Urban Economics* 43 (1998), 244–257.